

gonblick

S.strm

Oct 12 - Oct 13, 2003

Sverker strm, *grand doyen* av den svenska diplomatin. En av de f professionella diplomater igenknda av den stora allmnheten. Den smrtiga framtoningen, den vassa profilen, det distinguerade talet. Hans bok av terblickar inledes dramatiskt med en vignette frn Kreml. Tiden r 1940, Finlands sak r vr, och ett rende skall framfras till Molotov. Kanske, kanske inte befinner sig Stalin bara ngot rum lngre bort, tjuvlyssnande. strm tycker sig hra ngra harklingar bakom en tung drr. Stalin, denne brutale despot, synes utva en lockelse p diplomater. Kan det vara den hrdfre handlingsmnniskan som fascinerar den frfnade?

Dock om lsaren bespetsar sig p flera scener bakom kulisserna av det ovan nmnda slaget blir denne besviken. Boken r, medvetet m tillggas, slende opersonlig. Man finner ingenting om uppvxt och tidiga r. Ingen levnadssaga lter breda ut sig, i motsats till de orgier av utvikning som en Tingsten eller en von Platen kan tillta sig. Man skall givetvis aldrig kritisera en frfattare fr att inte ha skrivit den bok som recensenten hade nskat, man kan kanske p sin hjd spekulera i varfr. Kan det vara beskedligheten, frfattaren erkänner utan omsvep att han inte r ngon stor ande, och sdant r ju mycket sympatiskt, och snarare ngot som borde mana till efterfljd och inspiration n beklagan. Den ursprungliga boken skrevs 1992. Elva r senare har en ny pocket-upplaga utgivits, med ett kommenterande frord, som strcker sig fram till mnaderna fre folkomrstningen om Euron, och en epilog i vilken han gr ngra personliga reflexioner, om ldrandet och dden och ngra beklannelser, den mest spektakulra om sin egen homosexualla lggning.

Vad vill strm med sin bok? Man kan se den som ett didaktiskt uppdrag, nmligen att frst och frmt frklara Sveriges neutralitetsdoktrin. Denna har, till strms frfran, dragits i smutsen av okunniga debattre och frmenta forskare p senare r. strm fller ngra syrliga och trffande kommentarer om tvrvetenskapliga initiativ, ssom freds och konfliktsforskning, nr det finns jurister, historiker och statsvetare.

strm r prglad av Undén, den buttre men professionella utrikesministern. Detta r inte anmrkningsvrd, ty Undén kan ses som arkitekten fr den svenska efterkrigstidens utrikespolitiska strategi, och i kraft av sin lder och myndighet mste han ha utgjort ett fredme fr den unge strm. Alla vriga utrikesministrar nmns bara i fregende, och m ha verkat mycket lttviktiga i jmfrelse med Undén.

Krnan i den svenska neutralitetsstrategin var att undg krig, den var sledes inget sjlvndaml eller ngon helig ko. Dess syfte var att bibehlla en maximal handlingsfrihet, inkluderande mjligheten att omprva och, om s nden krver, avskaffa sig sjlv. strm gr en pong av att den svenska neutraliteten var frivillig och inte utifrnt ptingad som den schweiziska och sterrikiska. Neutralitet innebr speciellt att undg att binda sig frn militrallianser, ty dessa kan involverar framtida taganden som kan strida mot nationens allt verskuggande intresse, nmligen att undvika krig. Detta betydde inte att Sverige inte kunde ing lngtgende samarbetsavtal med det ena blocket, eller ett hymlande om var dess djupare sympati lg. Neutraliteten var ett teknisk politiskt begrepp, inte ett moraliskt. Att denna avsaknad

av bindning till andra makter innebar att Sverige kunde hålla sin röst och i vissas goda ågera världssamvete var således en följd och inte ett mål av neutraliteten.

Sverige lyckades undgå andra världskriget. Man kan knappast hävda att Sverige därmed ågerade heroiskt, och man skall ha klart för sig att heroism betyder tv helt olika saker när det gäller en individs ågerande och ett lands. Men vi har ingenting att skmmas över hur ström, att undgå kriget var en bragd. Det var som att gå på en mycket slak linja, vilket tvingade fram vissa koncessioner, men dessa eftergifter var på det hela taget tillfälliga och begränsade och bevarade den svenska autonomin. Att vi drefter knappast blev populära är en annan sak, men ett pris som man anses väl värt att betala för inte bara det lidande vi undsluppit men också för det lidande, om när i begränsad omfattning, vi lyckades lindra.

Världskriget inskröpte i Sverige, och framför allt i dess ledning och diplomatiska krig, insikten att dess inflytande i världen var mycket begränsat och att det var verlmnat till stor makternas önder och godtycke. Förhoppningen var att en klart uttalad neutralitetsförskran skulle åtminstone hindra omvärlden från att missförstå den svenska positionen, samtidigt som man givetsvis skulle undvika att göra denna förskran dogmatisk, skulle Sverige utstättas för alltför starka påtryckningar skulle den utvände makten samtidigt riskera att neutraliteten skulle självmant verges. Till en sådan neutralitetsförklaring hörde även kravet på ett starkt inhemskt försvar. Ett sådant försvar var kostsamt och kunde inte uppbyggas utan amerikansk medhjälp, något som givetsvis inte basunerades ut.

Den svenska neutraliteten var inte en absolut dogma, dess ödd var riktad mot de stora maktsfärerna inte de små. Tanken att inget militärförbund med Finland var inte främmande för många politiker, men när det kom till kritans svalnade detta intresse betydligt. Efter kriget kom initiativet upp att ställa upp ett gemensamt försvar med de skandinaviska grannländerna, men av detta kom det intet, troligen till msesidig lättnad. Efter kalla kriget, med endast en supermakt kvar, så är neutralitetstanken helt verspelad. I sin introduktion så uttalar sig ström mycket kritiskt över den hybris som den senaste amerikanska administrationen ligger i dagen, speciellt efter den elfte september. Terroristdåd kan och skall, när de är som mest omfattande, jämföras med versvinnningar och jordbävningar, tragiska händelser, vars hot dock ej lites verskugga all annan normal verksamhet. Den amerikanska doktrinen att verflygla alla folkrttsliga betnkligheter och att inleda preventiva krig samt icke tillta rivaler leder, enligt författaren, tankarna till det gamla Romarriket. Ett fall som Irak är visserligen mycket 'knivigt' ty ingen vill försvara en vidrig diktator, men det på missledande och direkt felaktiga grunder genomförda angreppet på Irak, stter ytterst farliga prejudikat.

Varje biografi innehåller mten med personligheter. Om Molotovs personlighet har ström mycket litet att säga, och Stalin träffade han aldrig. Han hgaktar Erlander och beundrar Palme, dock ej utan allvarliga kvalifikationer. Han anser att Palmes paranoja gentemot Bohman och Bildt var ett tecken på ett ovanligt bristande ömdöme. Hammarskjöld framstr som en grann påfågla i den svenska skaran av sparvar och krkor. Hammarskjölds belsenhet imponerar, liksom hans intellektuella skrpa. Författaren preciserar dock inte vad denna intellektuella skrpa egentligen bestod i, och kanske dagligger ström en alltför okritisk värnads för Hammarskjölds frönga att i timtal kunna recitera ur minnet poesi och ordagranna litterära utdrag. Man för hoppas att denna frönga var naturlig och inte genom trgen vning försvad.

Ja vad består egentligen diplomatisk skicklighet i? Det är viktigt att utreda speciellt när oerfarna politiker förs kända ansvarsfulla poster. Den diplomatiska krens uppgift är att frse

politiker med saklig information och gra professionella bedmningar av densamma. Den diplomatiska tjnstemannen skall inte gra eller st fr besluten, ven om han r skyldig att lojalt genomfra dem. En diplomat skall sledes kunna kritiskt tolka uttalanden, och inte likt den naive politikern, hra precis vad han eller hon vill hra. Diplomaten skall kunna skriva med en precision, som utesluter alla ovidkommande tolkningar, men andra samtidigt kunna ha frmgan att uttrycka sig s vagt, att stor frihet freligger fr de samma. S vad talar diplomater om i sina frment briljanta konversationer? strm ger f om inga antydningar. Spirituell konversation r dock notoriskt svrt att terge i tryck, vad som i stunden upplevs som kvickt och briljant, ligger ofta platt och matt p den tryckta sidan. Frfattaren frevisar en viss, ej helt verraskande frkrlek fr det sirliga och traditionstygda. Att bli kallad kabinettssekreterare istllet fr statssekreterare r en lngt ifrn ovsentlig distinktion, och att husera i arvsfurstens palats har sin speciella charm. Mat och dryck m inte vara honom likgiltig, och en tavla av Katarina den store frment mlad av Alexander Roslin fr honom att otligt ge en fredragning infr generalfrsamlingen innan han skyndar till den vntade auktionen. Man fr intrycket att ren i New York utgjorde en hjdpunkt i hans liv. Den bedrift han frklarar sig vara mest stolt ver, p sina egna, svl som p Sveriges vgnar, r hur han var involverad i att f istnd den frsta miljkongressen, vilket han anser satte miljproblemen p den globala kartan (och just detta att det var den globala och inte bara i-vrldens karta, r en mycket stor pong i sammanhanget.)

S strm personifierar med sitt liv och hllning, och vilken hans relativt tunna memoarbok f anses vara en hyllning, den svenske mbetsmannens ovld och kompetens, samt en representant fr den sjlvklara bildning, som numera, vilket han sorgset konstanterar, brjar bli ett minne blott.

October 14, 2003 **Ulf Persson:** *Prof.em, Chalmers U.of Tech., Göteborg Sweden* ulfp@chalmers.se